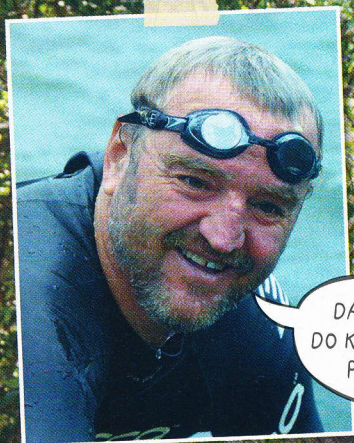

MISIJA ZNANJE

Amazonski pragozd - pljuča sveta

DA NE BI PRIŠEL DO KONCA, BI MORAL PREJ UMRETI.

Tó je rekel Martin Strel, slovenski vzdržljivostni ultramaratonski plavalec, mož, ki ga kličejo Big River Man, ko je v mestu Belem še zadnjič zapustil rjave vode veletoka Amazonka, brez dvoma največje reke na svetu. »Snemalna ekipa me je spremljala 24 ur na dan; kot bi samo čakali, kdaj bom umrl. To se ni zgodilo, malo sem jih razočaral.«

Izjava pričča o neomajni volji tega zanimivega človeka, pove pa še nekaj drugega. **Amazonka je nevarna reka. Smrt v njej je povsem mogoča. Celó zelo verjetna. Še večja možnost pa je, da se v ogromnem prostranstvu njenega porečja usodno izgubimo. Čeprav je Nil v Afriki daljši, ima Amazonka daleč največje porečje na svetu. Porečje je ozemlje, po katerem teče glavna reka z vsemi svojimi pritoki – in Amazonkinih pritokov je na stotine.**

To je na srečo vedela ženska, ki je preživela padeč letala v amazonskem pragozdu in se po mnogih dneh trpljenja rešila tako, da je sledila majhnim potokom, ki so se zlivali v večje, večjim, ki so tekli v še večje, in tako na koncu prišla do velike reke.

Ozemljé, ki ga obvladuje ta veličastna reka; po njej imenujemo Amazonija. Ko bomo prišli do konca naše zgodbe, bomo vedeli, da Amazonijo najbolj ščiti prav njena nedostopnost – in to zaščito potrebuje bolj kot kadarkoli prej. Cilji so jasni – čim bolj obraniti njeno težko dostopnost, s tem omogočiti ohranitev tradicionalnega načina življenja staroselcev – avtohtonih indijanskih plemen – ter zaščititi okolje.

ZDRAVO, SEM BOTO, ROŽNATI REČNI DELFIN IZ AMAZONKE. OGRŌŽEN SEM ZARADI JEZOV IN ONESNAŽENJA.

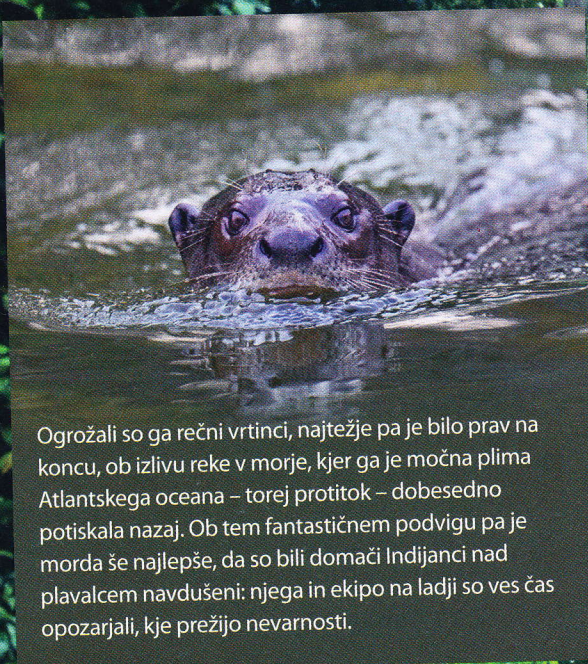
Mož, ki je preplaval Amazonko

Martin Strel je pogumen človek. Več kot dva meseca je vsak dan plaval po najbolj nevarni reki na svetu, plaval za ohranitev Amazonije. Zato pripoved začnemo z njim. Ko je skočil v veliko reko, da bi jo preplaval, je vedel, da gre preprosto za dvoje: preživeti in kako preživeti. To morajo vedeti vsi, ki želijo živeti tam. Tako pač je. Druge možnosti ni. Šteje le pogum.

ŽIVALI V REKI SO ME SPREJELE. TOLIKO ČASA SEM PLAVAL Z NJIMI, DA SO MISLILE, DA SEM EDEN IZMED NJIH.

Leta 2007 je Strel preplaval Amazonko – njeno celotno dolžino. Na cilj je prišel po 5265 preplanih kilometrih, in sicer v 66 dneh, kar je skoraj 80 kilometrov dnevno. Nepredstavljivo dejanje v smrtno nevarni reki. Trmasti Dolenjec je med plavanjem shujšal med 12 in 15 kilogrami, nalogo pa je opravil kljub temu, da so mu zdravniki to odsvetovali. Mučile so ga vrtoglavica, bolečine v želodcu, driska, sončarica – pred žgočim tropskim soncem se je poskušal zaščititi s posebno masko – zaradi pomanjkanja spanja pa je občasno zapadel v delirij (stanje zmedenosti, v katerem so mogoči tudi prividi). Grabile so ga tako močne bolečine, da ni mogel priti sam iz vode, ker so mu roke in noge povsem otrpnile. Močno ga je bolela glava. Med plavanjem so ga odpeljali v bolnišnico na pregled srca. Posebna težava so bile smrtno nevarne živali.

Ogrožali so ga rečni vrtinci, najtežje pa je bilo prav na koncu, ob izlivu reke v morje, kjer ga je močna plima Atlantskega oceana – torej protitok – dobesedno potiskala nazaj. Ob tem fantastičnem podvigu pa je morda še najlepše, da so bili domači Indijanci nad plavalcem navdušeni: njega in ekipo na ladji so ves čas opozarjali, kje preživijo nevarnosti.

Osebna izkaznica

Ime: Amazonija, območje toka reke Amazonke, najmogočnejše reke v Južni Ameriki, dolge približno 6400 kilometrov.

Porečje Amazonke: Izvira v Peruju, teče proti severu in nato proti vzhodu skozi Brazilijo ter se izliva v Atlantski ocean.

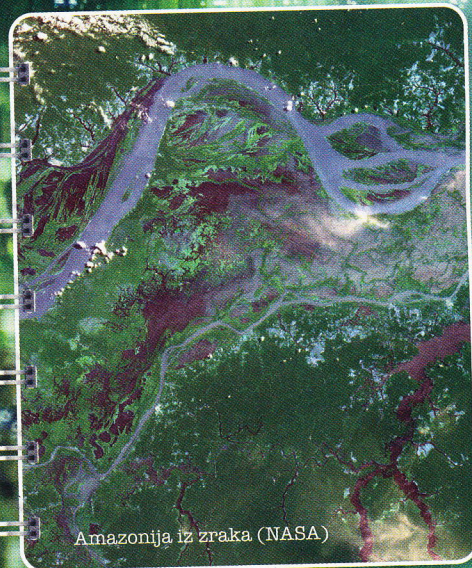
Značilnost: Je največji deževni gozd na svetu.

Rastline: Tu raste skoraj tri četrtine vseh vrst rastlin na svetu.

Živali: Opice, lenivci, anakonde, tukani in kapibare ...; med številnimi ribami v reki so tudi mesojede piranje in rožnati delfini.

Ogroženost: Drevesa sekajo zaradi lesa in govedoreje, da pridobijo pašnike, ta območja se spreminjajo v suho savano, pražozd se krči.

Pomembnost: Amazonski pražozd je najpomembnejši zaveznik v boju proti podnebnim spremembam; človeštvo ga potrebuje za svoje preživetje!

Amazonija iz zraka (NASA)

Amazonka

REKA JE VREDNA NAJVEČJEGA SPOŠTOVANJA IN UGLEDA V SVETU. JE DOBESEDNO KRALJICA ŽIVLJENJA IN SMRTI. PERUJSKI DEL JE NEZNOSON VROČ, SONCE ŽGE IZ DNEVA V DAN, BRAZILSKI JE BOLJ DEŽEVEN, VETROVEN, POLN VALOV, REKA JE POPOLNOMA BLATNA, TUDI POL METRA POD VODO SE NE VIDI, ŠTEVILNI SO USODNI VRTINCI, VELIKO JE NEVIHT IN POPLAV NA POVRŠINI VODE.

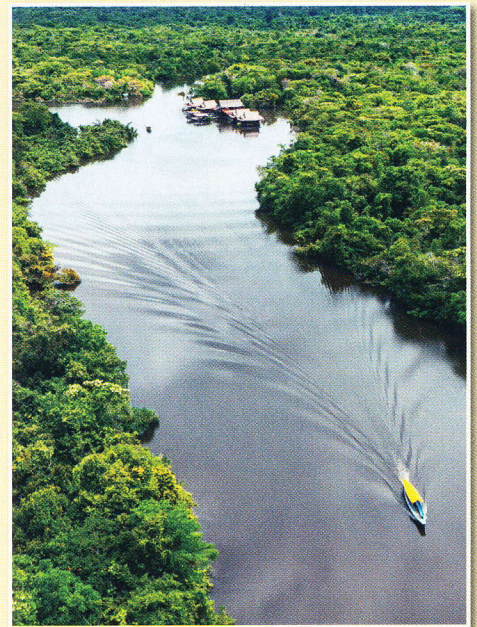
Tako je Strel opisal reko, ki mu je dovolila, da jo je premagal. In to ni hec, saj ima Amazonija najdaljše porečje na svetu, ki obsega petino vseh rečnih sistemov na svetu.

7.-9. razred

Porečje Amazonke meri skoraj 7 milijonov kvadratnih kilometrov. Reka z okoli 1100 pritoki odvaja vodo iz polovice Braziliije in velikih delov sosednjih držav. Je največje sladkovodno telo na Zemlji. Njen uradni začetek je južno od mesta Iquitos v Peruju, kjer se združita reki Maranon in Ukajali. Slednje geografi običajno prištevajo kar h glavni reki. V Amazonki je štirikrat več vode kot v reki Kongo in dvanajstkrat več kot v Misisipiju.

Reka na svoji dolgi poti spreminja barvo. Lahko je temna ali rumenkasto rjava, odvisno od podlage. Na satelitskih posnetkih jasno vidimo, kako daleč v ocean sega njen tok. Središče porečja leži na nizki nadmorski višini 150 metrov, zato se leno spušča k morju. Deževna doba zaradi dolžine reke nastopa v različnih predelih ob različnem času, tako da v njenem pretoku ni večjih sprememb. Povprečna globina je 12 metrov, maksimalna pa več kot 90 metrov. Ponekod je tako široka, da ne vidimo drugega brega. Njen izliv v morje doseže do 50 kilometrov širine, kar je – za primerjavo – cestna razdalja med Ljubljano in Bledom.

Njena voda prinese v morje vsak dan več kot milijon ton glena (drobnozrnata usedlina počasi se gibajočih vod). Drobci, ki se usedajo ob Atlantski obali, so pripotovali več tisoč kilometrov daleč iz perujskih Andov.

Reka Maranon v bližini mesta Iquitos

Izkoriščanje amazonskih »zakladov«

Raziskovanje Amazonke

Začelo se je s Španci (Vincente Pinzon je bil verjetno prvi Evropejec, ki jo je videl) in Portugalci, ki so se naselili v vzhodnih predelih Amazonije v 16. stoletju. Ne enih ne drugih ni preveč mikalo prodiranje v nevarne globine tropskega deževnega gozda. Francisco de Orellana, prvi, ki je to poskušal, je doživel napad ženskega plemena in jim po vojščakinjah iz grške mitologije nadel ime Amazonke. Kasneje se je to ime uveljavilo za reko in celotno območje. Šele misijonarji (duhovniki, ki so krščansko vero vsiljevali domačinom – žal pogosto nasilno) so pokazali več poguma in v 17. stoletju so po evropskih prestolnicah že krožile pripovedi in bajke o bajnih bogastvih Amazonije.

V 19. stoletju se je raziskovanje začelo zares. Ugotovili so, da bistvo tega prostora ni v bajeslovnih nahajališčih zlata, o čemer so sanjali španski osvajalci – konkvistadorji, temveč v širokem izboru rastlin in živali ter zapletenem sistemu njihovih medsebojnih povezav. Gre za enega najbolj raznovrstnih življenjskih prostorov na Zemlji.

7.-9. razred

Po grški mitologiji so bile Amazonke bojevnice, ki so približno med letoma 1900 in 1200 pr. n. št. živele v Kapadokiji, severovzhodno od stare Grčije. Prvič jih je omenil Homer. O amazonskih bojevnicah obstajajo številne legende; po nekaterih naj bi živele v izključno ženski družbi in poiskale moško družbo le enkrat na leto za razmnoževanje. Po drugih različicah naj bi svoje moške potomce ubijale ali jih prodajale v suženjstvo. Za te trditve ni nobenih dokazov, je pa legenda o njih toliko bolj priljubljena, kolikor bolj je neverjetna. Z amazonsko bojevnico naj bi se spopadel tudi starogrški mitski super junak Heraklej, sin vrhovnega boga Zevsa in smrtnice. Hera, Zevsova ljubosumna žena, je Herakleju naročila, naj ukrade čarobni pas, ki ga je Ares, bog vojne, podaril kraljici Amazonk Hipoliti. Ker Hipolita pasu ni hotela dati, jo je Heraklej ubil.

Kavčukovo obdobje

Guma, ta prožna snov, je zelo pomembna in uporabna. Surovo gumo ali kavčuk pridobivajo iz mlečnega rastlinskega soka drevesa kavčukovca.

In posegi v prostor Amazonije so se začeli ravno z odkritjem tega nenavadnega drevesa. Na njegov sok so postali pozorni že prvi raziskovalci. Kavčukovci zrastejo v višino od 20 do 40 metrov. Rastlinski sok ali lateks pridobivajo tako, da zarežejo v lubje, lateks pa izteče skozi zarezo in se zbere v posodi, privezani na drevo. Ker je guma raztegljiva, trpežna in odporna proti vodi, je zelo uporabna za izdelavo različnih predmetov: pnevmatik, cevi, podplatoev za čevlje, žog ... Iz lateksa, ki se ne predela v gumo, pa izdelujejo medicinske rokavice, balone ipd.

Surovi kavčuk – mehek in lepljiv – je na toplem sicer skromno uporaben, toda v 19. stoletju sta se zgodila dva izuma in takrat se je ta zgodba šele zares začela. Ljubiteljem avtomobilizma bosta imeni obeh izumiteljev seveda znani. Najprej je Charles Goodyear izpopolnil postopek pridobivanja gumija z vulkanizacijo, potem pa je John Dunlop izumil avtomobilski plašč z zračnico. V Amazonijo je prišlo znamenito kavčukovo obdobje.

Manaus, ki leži približno 1600 kilometrov v notranjosti Amazonije na sotočju Amazonke in Rio Negra, je po zaslugi kavčuka postal cvetoče in kultivirano mesto. Toda slava ni trajala dolgo. Iz amazonskih pragozdov so pretihotapili semena kavčukovcev in zasačili z njimi obsežne nasade v Jugovzhodni Aziji. Njihovi lastniki so pridobili monopol (popolno oblast) nad svetovnim trgovanjem s kavčukom in tako prvenstvo odvzeli Amazoniji. Tudi kasnejši poskus avtomobilskega giganta Henryja Forda, da bi ob enem od Amazonkinih pritokov pridobil neodvisen vir za preskrbo s kavčukom, je propadel.

Zakaj pomeni izkoriščanje Amazonije strel v lastno koleno?

Po koncu kavčukovega obdobja so prišli novi časi 20. stoletja in novi načrti za izdelovanje lesovine in papirja, živinorejo in rudarjenje. Brazilska vlada je močno pospeševala razvoj in privabljala tuje vlagatelje. Mesto Manaus je spremenila v svobodno trgovsko območje. Pojavili so se novi načini neusmiljenega izkoriščanja.

Človek je kmalu spoznal svetovni pomen Amazonije, saj je v njej polovica vseh še ohranjenih tropskih deževnih gozdov na svetu. Tukaj nastaja tretjina, morda celo polovica vsega kisika na Zemlji in tu je četrtnina vse sladke vode na našem planetu. Ker se že napoveduje, da se bodo vojne v prihodnosti bile za vodo in ne več za nafto, je to še bolj pomembno. V pragozdu so velikanske rastlinske zaloge, ki jih je mogoče uporabiti za hrano, industrijsko predelavo in zdravila. Vsaj 70 (!) različnih rastlin raste tukaj, ki bi morda lahko pomagale v boju proti raku.

Toda vprašanje je, ali niso vsa spoznanja prišla prepozno. Občutljivo ravnovesje in močna medsebojna odvisnost organizmov sta porušena. Sistemu grozi propad in znanstveniki opozarjajo, da utegne nadaljnje uničevanje tropskega deževnega pragozda prinesiti pogubo ne le Braziliji, temveč vsemu človeštvu. Žal pa ljudem, ki odločajo, tudi napovedi zlovesče prihodnosti ne sežejo do srca. Dobički so pač preveliki. In kar je najhuje – nasilni razvoj neposredno ogroža preživetje Indijancev.

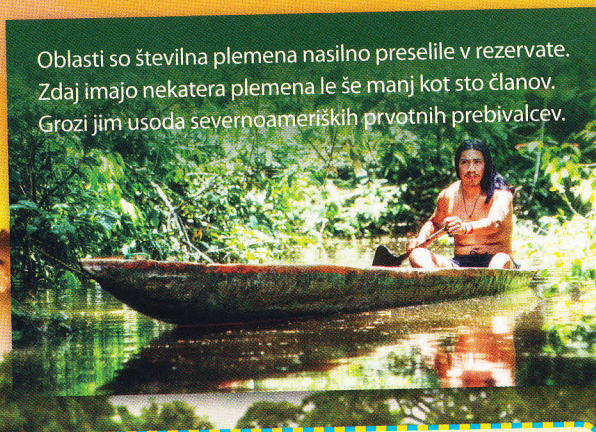
Kruta usoda starodavnih amazonskih plemen

Indijanci

Zdaj že vemo – Amazonija je ime za Amazonsko kotlino in ozemlje Amazonke z njenimi pritoki – in njeno območje je skoraj tako veliko kot Avstralija. V njem raste največji sklenjeni tropski gozd na planetu, vendar površina njegovih krčevin (zemljišča, s katerega je odstranjen gozd) postaja večja in večja. Od leta 1960 dalje se sem zliva reka priseljenec, kar ogroža naravno ravnovesje ter življenje domačih indijanskih plemen, med katerimi so na srečo še vedno tudi takšna, ki še nikoli niso prišla v stik z našo uničevalno civilizacijo. Samo upamo lahko, da jim te usode ne bo treba nikoli doživeti. Obstaja ocena, da je v prejšnjem stoletju zaradi stika z našim življenjem izumrlo okoli 130 plemen. A začelo se je že prej – s prihodom Evropejcev od leta 1500 naprej, ko so Indijance začeli voziti v suženjstvo in jih izseljevati iz njihovih domov. Veliko Indijancev je tudi umrlo zaradi boleznih, ki so jih k njim zanesli beli prišleki.

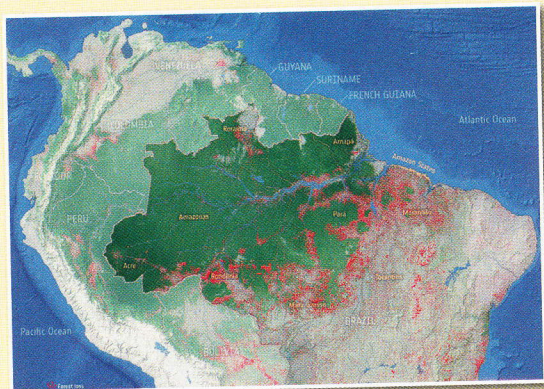

Oblasti so številna plemena nasilno preselile v rezervate. Zdaj imajo nekatera plemena le še manj kot sto članov. Grozi jim usoda severnoameriških prvotnih prebivalcev.

7.-9. razred

Po podatkih brazilskih oblasti je vsako leto uničenih več kot 30.000 kvadratnih kilometrov pragozda, kar je približno toliko, kot meri Belgija.

Prikaz izgube gozda do leta 2020; rdeče pike so krčevine. (Foto: ESA)

Navedbe popotnikov iz preteklosti dokazujejo, da je v Amazoniji nekoč živel vsaj dva milijona Indijancev, verjetno pa vsaj še enkrat več. Zdaj se je njihovo število zmanjšalo na manj kot 200.000. Indijanci so od nekdaj živeli z občutkom za ravnovesje v naravi. Dele gozda so sicer požigali, vendar le toliko, da niso prizadeli naravnega okolja. Za lov in nabiranje rastlin so si izsekali steze, za pridelovanje manioka (gomolji te rastline so podobni krompirju), koruze, sladkornega trsa, fižola, buč in melon so si izkrčili polja, toda to je le malo motilo

bujno razvijajočo se naravo. Ko so polja nehali uporabljati, jih je pragozd takoj spet prerasel.

Življenje Indijancev je temeljilo na poznavanju rastlin. Mnogo so uporabljali za zdravljenje ali za pripravo strupov. Znanstveniki so odkrili, da pleme Janomami v severozahodni Amazoniji uporablja rastlinske pripravke za zdravljenje shizofrenije in stresu podobnih okoliščin, kar bi lahko s pridom uporabili kot naravno zdravilo v medicini.

Nasad maniok v deževnem gozdu

Glavni krivec za odprtje Amazonije je bila gradnja dveh velikih avtomobilskih cest v sedemdesetih letih prejšnjega stoletja – severne, imenovane Perimetral Norte – začne se pri izlivu Amazonke v Atlantik – in južne – Transamazonike, ki prihaja iz brazilskega mesta Recife, torej prav tako z obale Atlantskega oceana. Oba kraka se združita blizu meje Brazilije in Peruja pri mestu Cruzeiro do Sul in kot ena magistrala nadaljujeta pot do Lime – glavnega mesta Peruja – na tihomorski obali. Tako cesti dejansko povežeta oba oceana prav preko najbolj občutljivega območja – velikega tropskega pragozda. Da ga razlikujemo od afriške džungle, smo ga poimenovali selvas.

Cesta je pritegnila v Amazonijo okoli 150.000 revnih družin iz drugih delov Južne Amerike. Izkrčili so velike kose nenadomestljivega pragozda za naselja in pogosto neuspešne kmetije. Razni podjetniki, banke in zavarovalnice ter domače in tuje industrijske družbe so izkoristili nizke cene in pokupili veličanska zemljišča. Tako so uničili velike dele selvasa. Ekologi napovedujejo, da bodo gozdovi do leta 2050 popolnoma uničeni, če se bo izkoriščanje, ki ga nekateri imenujejo razvoj, nadaljevalo s sedanjo hitrostjo.

Selvas – tropski deževni gozd

Tropski deževni gozd se je tukaj razvijal na tisoče let. Njegov razvoj so omogočile velika vlažnost, velika letna količina padavin in stalna temperatura okoli 30 °C. V njem rastejo velika drevesa (tudi več kot 60 metrov višine) tesno drugo ob drugem. Drevesa ustvarjajo življenjski prostor neštetim vrstam rastlin in živali.

Zanimivo je, da je njihov življenjski prostor razporejen po vodoravnih plasteh dreves, nekakšnih nišah – kakor po nadstropjih visoke hiše. Zoologi so ugotovili tri glavne plasti: vrhove dreves, drevesne krošnje in podrast, dodajajo pa jim še plast skrajnih višin (izredno visoka drevesa) in talno plast, kjer je le malo svetlobe.

Zemlja, na kateri raste tako bujno rastlinstvo, je pravzaprav plitva in slabo rodovitna. Rastlinski ostanki in mrtve živali

se v vročini hitro razkrojijo in vse hranljive snovi rastlinje zelo hitro posrka. Na krčevinah pa jih močno deževje takoj odplakne. Kjer posekajo in požgejo tropski gozd, nastane redko porasla savana, ki naglo propade in se spremeni v puščavo.

Žal vse te posebne značilnosti tropskega gozda niso ovirale oblasti, da ne bi pospešeno krčila gozdove v glavnem za kratkotrajno pašo za govedo, ki ga izvažajo – uganili boste – v ZDA. Brazilska vlada zaradi velikih gospodarskih težav le malo spodbuja iskanje drugačnih rešitev.

Svet rastlin

Na vsakem hektarju Amazonije lahko strokovnjak najde od 50 do 150 različnih rastlinskih vrst. To je rezultat nepretrgane evolucije, kajti deževnega gozda niso prizadele ledene dobe, ki so večkrat zapored uničile gozdove zmernege pasu. V Amazoniji ni menjave letnih časov, zato na drevesih nenehno rastejo novi listi, stari pa medtem odpadajo.

Drevesa pomagajo priti do svetlobe tudi drugim rastlinam – različnim ovijalkam in plezalkam (lijanam). Posebej zanimive so priraslike, ker se pritrdijo na veje v drevesnih krošnjah. Številne med njimi so mesojede, žuželke lovijo v votle pasti, napolnjene z dišečimi, vendar lepljivimi in strupenimi sokovi. Po drevju se naseljujejo rastline, ki črpajo vlago in hranljive snovi z gostimi zračnimi koreninami. Lep primer so orhideje in ananasovke. Orhideje razvijajo zelo zapletene cvetove, za prenašanje peloda privabljajo le eno vrsto žuželk ali majhnih ptic – kolibrijev. Orhidej je ogromno, vsaka osma cvetlica je orhideja in velika večina od 30.000 vrst raste v tropskem deževnem gozdu.

Na zelo mokrih tleh imajo drevesa plitve korenine, trdnost pa si zagotavljajo z močnimi opornimi koreninami, rastočimi iz debel precej visoko nad tlemi. Dejansko je tako kot pri gotški katedrali. Preseneti nas bohotnost rastlinja in ob tem še navidezna podobnost dreves. Zdi se, da imajo vsa drevesa precej enake liste: majhne, temnozeleno in zelo koničaste. Takšni so prilagojeni spreminjajoči se svetlobi in močnemu deževju, saj po konici lista dež hitro spolzi s površja lista.

Svet živali

Tudi živali so se morale prilagoditi na življenje v tem posebnem življenjskem prostoru. Morda so imeli s tem največ težav prav sesalci. Pestrost živalskega sveta je izjemna. Nikjer na Zemlji niso ptiči tako barviti in številni kot prav tukaj. Nekateri so plenilci, drugi se hranijo z žuželkami ali plodovi, lesketajoči se kolibriji pa z medicino. Med najbolj barvitimi so ptiči nenavadnih imen: tukani, papige, tangare, hijacintni makavi, širokokljuni bleščavci, tragoni, rdeči srpači.

Nekatere živali so izredno velike za svojo vrsto, na primer hrošč herkul, ki doseže do 15 centimetrov dolžine, zloglasni strupeni ptičji pajek (do 25 cm) ali glodavec kapibara, ki je podoben prašičku. Seveda obstajajo tudi druge skrajnosti. Opica mala svinjačka je visoka samo od 7 do 10 centimetrov, jelen šilar pa meri le slab meter.

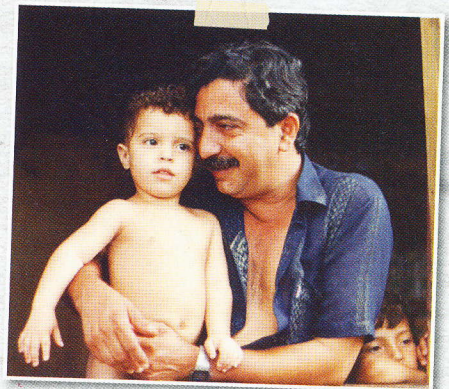
Veliko živali živi v vrhovih in krošnjah dreves, kjer je za hrano vedno dovolj semen, vršičkov, listja in sadežev. Tu je kraljestvo opic, spretnih alpinistk, ki jih ni strah vrtoglavosti višin. Med njimi so krempljčarke, obešalke, vriskači in ponočnjaki durukuliji. Opice seveda niso edine prebivalke dreves. Zgoraj je lenivec, najbolj neaktivno živo bitje na Zemlji, zgoraj so tudi vrečarji oposumi z oprijemajočimi se repi, ki jim delajo družbo drevesni mravljinčarji.

Manj sesalcev je prilagojenih življenju na gozdnih tleh ali rečnih brežinah, med njimi so tapirji, mravljinčarji in velike vidre. Nenavadno okolje poraja nenavadne živali. Sem spadajo čudoviti metulji neverjetnih barv, pa tudi mnoge ljudem ne posebno prijazne živali, kot so na primer vampirski netopirji, večinoma okuženi s steklino, ki občasno povzročajo prave epidemije v okoliških državah.

Rešimo Amazonijo - in morda nam uspe rešiti same sebe

To je rekel okoljevarstvenik Chico Mendes, ki je leta 1988 v Braziliji postal žrtev dogodka, pri katerim se je jasno pokazalo, kako različen odnos imamo ljudje do boja za ohranitev naravne dediščine. Prišel je v spor z lastnikom ranča, ki je v bližnjem gozdnem rezervatu nameraval požgati gozd. Mendes ni storil ničesar drugega kot to, da je rančarju nasprotoval, se zavzemal za pravice Indijancev in zaščito narave. Rančarjev sin ga je preprosto ustrelil.

Dejstvo je, da Amazonija umira. Naravno okolje v svetu na splošno umira. Zgodbe, podobne Mendesovi, v današnjem času ne pridejo več na naslovnice svetovnih časopisov ali TV-postaj. Leta 2019 je bilo iz podobnih razlogov po svetu ubitih vsaj 331 ljudi, od tega kar tri četrtine v Južni Ameriki. Tretjina med njimi je bila staroselskih aktivistov, čeprav sestavljajo le šest odstotkov svetovnega prebivalstva.

Časa ni več

Uničenje Amazonije je tako napredovalo, da je vidno iz vesolja. Uničenih je okoli 18 odstotkov starih pragozdnih dreves. Poškodovanih je okoli 40 odstotkov. Izsekavanje se povečuje. Vsako minuto v gozdu izgine površina gozda, velika za tri nogometna igrišča. Meja je dosežena. Po mnenju tropskih ekologov bi 20- do 25-odstotno skrčenje gozda povzročilo propad celotnega ekosistema amazonskega pragozda. Če gozd ne bo mogel več proizvajati zadostne količine vlage za svoje preživetje, bo v velikem delu umrl.

Dolgoročno kmetijstvo na tem prostoru ni mogoče. Prst je skoraj sterilna. Po vsaki kratki uporabi zemljišča se morajo kmetje preseliti. Za njimi ostane puščava brez življenja, kjer ne raste nič. Tam je gozd izgubljen za vedno.

In najhujše od vsega. Pragozd je ključni element svetovnega podnebja. Veliko ogljikovega dioksida (CO₂) je shranjenega v zemlji ali drevesih. Če gozd ne bo mogel več absorbirati CO₂, se bo Zemlja še bolj segrela. Podnebna kriza bo postala nerešljiva. Časa ni več.

Preživeti

Zgodba o Amazoniji je zgodba o kruti borbi za življenje. Vsa živa bitja tukaj se borijo za preživetje in se ob tem ogrožajo med seboj. Zato štejeta le previdnost in pogum. Srečati mnoge, ljudem ne preveč prijazne soljudi in živali sploh ni posebna težava. Prav zaradi poguma smo našo pripoved začeli z Martinom Strelom. Nekateri pravijo, da je plaval zase, za promocijo. Morda tudi – toda plaval je predvsem za Amazonijo. Da bi opozoril na svet, ki umira.

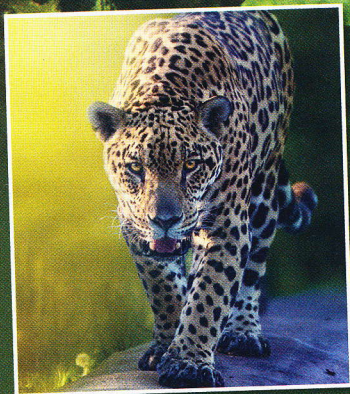
Plavanje in kopanje v vodah Amazonije je tvegano početje. Plenilske piranje so sicer pogumne le takrat, ko lovijo v jatah. Toda kdo nam zagotavlja, da ne bomo naleteli na

lačno jato. Ostrina njihovih zob deluje kakor britvica, ne režejo, sekajo. Žrtve ne ugriznejo, ampak ji koščke mesa odsekajo. Odrasla krava izgine v nekaj minutah.

Ni odsvetovano samo kopanje, enako velja tudi za prenočevanje na bregovih velike reke. Ena največjih kač na Zemlji – zelena anakonda, ki lahko doseže tudi do 9 metrov dolžine in 250 kilogramov mase – ima tu svoj dom. Kaj slaba tolažba je dejstvo, da ni strupena. Ko zagrabí, so njeni ostri zobje obrnjeni nazaj, delujejo kot trnek, zato plen ne more uiti. Čeprav anakonde večji plen ubijejo tako, da ga stisnejo, lahko druge manjše živali ubijejo samo z uporabo ust in ostrih zob. Če kaj pomaga, na kopnem ji s povprečno hitrostjo hoje lahko pobegnemo. V vodi – no, v vodi je tudi svetovni rekorder v plavanju brez posebnih možnosti.

Na kopnem čaka v temi druga žival, ki si jo zaradi njenega kožuha želimo vsi videti, vendar ne preveč od blizu. Predstavlja čisto lepoto, eleganco, moč. To je jaguar. Največji plenilec. V mnogih kulturah je upodabljan kot znak moči in avtoritete. Ne pozabimo. Nismo varni. Prav je tako. To je Amazonija. In prav zato – zaradi njene prvobitnosti – moramo ohraniti njen svet.

NAGRADNO VPRAŠANJE

Kaj pa lahko naredimo mi, na drugem koncu sveta,
da bi čim boljše ohranili Amazonijo?

Svoje ideje pošlji po navadni pošti do 7. 4. 2023 na naslov **Uredništvo Vesela šole, Slovenska 29, Ljubljana** ali po e-pošti na vesela.sola@mladinska-knjiga.si. Izžrebanim trem bomo podarili pakete

»GREEN SCIENCE«
(ZELENA ZNANOST).

Imena zmagovalcev bomo objavili na veselasola.net pod zavihkom
Za mulce v sedmih dneh po datumu oddaje prispevkov.

Več o pravih nagradnih igrah si preberi na www.veselasola.net/pravila-nagradnih-iger/.

Afrika – Africa – Afrika

Amazonka – the Amazon River – der Amazonas

Amazonija – Amazonia – Amazonien

deževni gozd – a rainforest – der Regenwald

dolg, daljši – long, longer – lang, länger

Donava (reka) – the Danube (the Danube river) – die Donau

Južna Amerika – South America – Südamerika

najmogočnejši – the mightiest – der mächtigste ...

Nil – the Nile – der Nil

obstoj – an existence – das Erhalten, die Existenz

ogrozati – to threaten – bedrohen

pljuča – lungs – die Lunge

pomemben – important – wichtig

pražozd – a jungle – der Urwald

prenašati – to carry – tragen

rastline – plants – die Pflanzen

reka – a river – der Fluss

uničevanje, uničevati – a destruction, to destroy – die Zerstörung, zerstören

voda – water – das Wasser

živali – animals – die Tiere

življenje – a life – das Leben

The Amazon Rainforest - The Lungs of the World

The Amazon is the mightiest river in South America. It carries more water than any other river. It is about 6400 kilometres long. Only the river Nile in Africa is longer than the Amazon River. Amazonia is the largest rainforest in the world. With the destruction of the rainforest, we threaten the plants and animals that live there. This rainforest is very important for the existence of life on our planet.

Which is the longest river in the world? Circle the correct answer.

The Nile

The Amazon River

The Danube

Der Amazonas-Regenwald - die Lunge der Welt

Der Amazonas ist der mächtigste Fluss Südamerikas. Er trägt mehr Wasser als jeder andere Fluss und ist etwa 6400 km lang. Nur der Nil in Afrika ist länger. In Amazonien liegt der größte Regenwald der Welt. Durch die Zerstörung des Regenwaldes bedroht der Mensch die dort lebenden Pflanzen und Tiere. Dieser Urwald ist für das Erhalten des Lebens auf unserem Planeten sehr wichtig.

Wie heißt der längste Fluss der Welt? Kreise die richtige Antwort ein.

der Nil

die Donau

der Amazonas

7.-9. Class

Read and circle the correct answer.

In which part of the American continent can you find the Amazon River?

- Central America
- North America
- South America

The Amazon rainforest is important in the fight against climate change because it absorbs a lot of:

- carbon dioxide
- oxygen

7.-9. Klasse

Lies und kreise die richtige Antwort ein.

In welchem Teil des amerikanischen Kontinents liegt der Amazonas?

- Zentralamerika
- Nordamerika
- Südamerika

Der Amazonas-Regenwald ist im Kampf gegen Klimawandel wichtig, weil er viel ...

- Kohlendioxid
 - Sauerstoff
- ... aufnimmt.

Že imaš mednarodni certifikat iz angleščine in španščine?

Prijavi se na izpit Cambridge in Dele za šole.

Cambridge Assessment English
Authorized Exam Centre

PIONIRSKI DOM
CENTER ZA KULTURO MLADIH

<https://izpiti.pionirski-dom.si/si>

Znaš?

1. Kako se imenuje največja kača, ki živi v Amazoniji?

- boa
- anakonda
- belouška

2. Koliko odstotkov amazonskega praغوzda je približno že uničenega?

- 25 %
- 18 %
- 10 %

3. Kako se imenuje amazonski praغوzd?

- džungla
- savana
- selvas

4. Kako dolga je Amazonka?

- 4600 km
- 5600 km
- 6400 km

7.-9. razred

5. Kje izvira Amazonka?

- v Braziliji
- v Peruju
- v Čilu

6. Kaj je ustavilo razvoj mesta Manaus?

- monopol Azije
- vojne
- novi načini izkoriščanja kavčuka

7. Kateri izraz označuje odnos Indijancev do Amazonije?

- izkoriščanje
- ravnovesje
- brezbrzižnost

8. Kdo je bil Chico Mendes?

- predsednik Brazilije
- okoljevarstvenik
- vladni agent

Šolsko tekmovanje bo
8. 3. 2023,
državno pa
12. 4. 2023.

OBIŠČI
VESELASOLA.NET
IN REŠI UČNO POT.
ČAKAJO TE LEPE NAGRADE.

Če obiskuješ 4.-6. razred, reši samo del, ki ni označen z znakom 7.-9. razred. Starejši pa rešite celoten preizkus in ga pošljite na naslov:

Vesela šola, Mladinska knjiga Založba, Slovenska 29,
1000 Ljubljana, s pripisom **Marčna VŠ**.

Ne pozabi pripisati svojih podatkov (ime in priimek, naslov). Podatke naj podpiše eden od staršev oziroma skrbnikov, ki s podpisom dovoljuje, da jih posreduješ in sodeluješ v nagradni igri. Med prispelimi pravilnimi odgovori bomo **7. aprila 2023** izžrebali nekaj srečnežev, ki jih čakajo nagrade. Imena nagrajencev bodo v tednu dni po žrebanju objavljena na www.veselasola.net, kjer so objavljena tudi pravila nagradnih iger.

Ime in priimek veselošolke, veselošolca:

.....

Naslov:

Podpis starša:

Razred: 4.-6. 7.-9. Obkroži

Soustvarjalci teme *Amazonski praغوzd - pljuča sveta*:

besedilo: Aleš Nosan, angleški in nemški del Pionirski dom, ilustracije Matej de Cecco, oblikovanje Simon Kajtna, jezikovni pregled Veta Jakopič, urednica Sabina Tamše Kozovinc. Slikovno gradivo: Shutterstock, Wikimedia Commons, Mladinska knjiga.

Pri izpeljavi celotne zasnove letošnje Vesele šole nam pomagata: Telekom Slovenije in Zavarovalnica Triglav. Vesela šola je priloga mesečne revije Pil; letnik 53, št. 7 (marec 2023).